

CAPITOLUL I

Numeroasă și tulburată, pe cât și zgomotoasă, era mulțimea plebeienilor în zdrențe. Cumpărătorii de voturi umblau fără încetare printr-însa.

Un pitagorician trecu pe lângă o grupă în care se sfădeau doi cumpărători:

- Votați pentru Curio¹, zicea unul dintr-înșii și tribul vostru va avea 100 000 de sesterți², ca să și-i împartă.
- Dacă votați pentru Gellius³, zicea altul, vă făgăduiesc 500 000.
- Pe Plutus! Curio vă va da 600 000.
- 700 000, adăuga omul lui Gellius.

Și delegații tribului hostilian, către care se adresau aceste vorbe, se târguiau pentru a mai ridica prețul.

- Cetățeanul roman n-are atâtea câștiguri, zicea unul dintre dânișii, și patricienii sunt destul de bogăți, să plătească!
- Cu moda aceasta, patricienii sunt siguri că vor domni în veci, gândi grecul și se depărta.

Hohote de râs și cântece de beție îl atraseră spre marginea de la miazănoapte a Forului.

Acolo erau aşezate, lângă dughenile neguțătorilor și schimbătorilor, corturile candidaților. Cărnuri gustoase, vinuri din Grecia, din Narboneza⁴ și din Insule, stăteau grămadite pe nenumărate mese, menite pentru alegători. Pături scumpe de porfiră⁵ erau aşezate și

¹ Scribonius Curio: tribun al poporului, partizanul lui Caesar (n.e.)

² Sesterțul: monedă curentă, valorând doi ași și jumătate sau 1/4 dintr-un dinar (n.e.)

³ P. Gellius Poplicola: consul în 72 i.Hr., împreună cu C. Cornelius Lentulus (n.e.)

⁴ Galia Narboneză, cu capitala la Narbona (azi Narbonne), întinzându-se de la Lacul Leman la Mediterana și de la Alpi până la Pirinei, a fost prima dintre cele patru provincii galice cu care a început cucerirea romană. Ea permitea trecerea romanilor pe cale terestră în Spania, romanizarea intensivă aducându-i dreptul latin (n.e.)

⁵ Stoafă de mătase boită liliachiu închis și foarte scumpă (n.a.)

sclave numeroase, fete tinere și frumoase, băieți cu părul blond pofteați pe alegători la mesele stăpânilor lor.

Se înțelege că oaspeții nu lipseau; cămurile se prăpădeau în stomacuri nesăturate și amforele se goleau ca prin farmec. Îndată ce oaspeții începură să se ameță, cârduri de agenți și încorajau, și lingurău, le reînnoiau făgăduielile și îi duceau spre bariera Septelor¹, după ce le dădeau o tăblă cu numele stăpânului lor. Siliți să se despărță de dânsii la barieră, stăteau acolo și îi urmăreau cu ochii, și încurajau și nu se depărtau decât după ce îi vedea punând tăblă în parier.

Dar după aceasta alegătorul nu mai era bun de nimic, și dacă vroia să se întoarne pe păturile de porfiră din cortul electoral, sclavi liberați, înarămați cu ciomege, îl alungau cu dispreț. Alegătorii știind aceasta, nu se grăbeau să se scula de la masă, și cel de pe urmă cerșetor, care-și lăsase pentru câteva ceasuri rogojina să de sub porticele templului lui Castor, fericit de a-și întinde zdrențele pe tapetele scumpe ale patricienilor, uza și abuza de dreptul de a mâncă și de a bea, de dreptul de a porunci sclavilor și de a-i chinui.

Columna Maenia², aflată în apropiere și lângă care doi călăi, plătiți de stat, stăteau pentru a biciu pe sclavi la cererea oaspeților, era neconvenit solicitată. Acum era o sclavă Tânără care nu se lăsase sărătăț de un moșneag mărșav și desfrânat; altădată un băiat, care zâmbise cu dispreț; venea la rând un sărmătan sclav care nu adusese destul de iute amforă de vin. Oricum, călăii biciuiau fără încetare, și în mijlocul țipetelor sfâșietoare ale victimelor și râsetelor zgomotoase ale acestor stăpâni pentru un ceas, bicele șuierau, sâangele curgea ca o ploaie roșie pe pământul înnegrit.

O asemenea priveliște aduse la culme mânia omului cu mantaua verde. Puțin mai înainte se îngreșosase văzând nerușinarea cu care se vindea voturile. Cruzimea care însoțea o asemenea lașitate îl revoltă.

¹ *Saeptum*: ocol de votare în For sau în Câmpul lui Marte, unde cetățenii erau introdusi pe centuri în vederea exercitării dreptului de vot (n.e.)

² Columna lui Maenius: locul de reședință a tribunilor capitali, care supravegheau închisorile și execuțiile criminalilor condamnați. Lângă ea se judecau hoții și datornicii insolabili sau sclavii erau supuși biciuirilor (n.e.)

– Crezi, quirite¹, că faci o faptă bună chinuind această neno-rociță? zise el unui plebeu cu nasul roșu, care petrecea pălmuinind o grecoaică Tânără.

– Cine ești tu, îi răspunse răstăit plebeianul, pentru a lua apărarea cânilor care ne slujesc?

– Ce-ți pasă?

– Îmi pasă așa de mult încât vreau să știu. Să punem mâna pe acest retor grec, prietenii, zise el adresându-se celor ce-l încorajau.

Apucat de zece deodată, pitagorianul fu împins spre Columna Maenia.

– Spui cine ești, sclav înjosit? urla plebeianul.

– Să-l biciuiască! să-l biciuiască! strigau din toate părțile oamenii, care nu știau nici despre ce era vorba.

– Ce vom ajunge, ziceau alții, dacă străinii ocăresc pe cetățenii romani în For și în timpul comițiilor consulare? La Columna Maenia!

Într-o clipă pitagorianul fu legat de stâlpul plin de sânge; el se supunea biciuirii în tacere, deși cu anevoie, când un delegat al tribului veturian întrebă ce crimă făcuse filosoful.

– Ne-a ocărât!

– Da! Da! Merită să fie bătut!

– Lăsați-mă să-l întreb, zise delegatul, ce ai de răspuns, străine?

– Am văzut pe acest plebeian, pălmuinind o fată greacă, pe care am cunoscut-o că era ateniană de pe Hramida-i albastră; și eu sunt atenian, și am zis acestui om că fapta lui nu era vrednică de laudă.

– N-ai făcut bine, răspunse delegatul, cu glas aspru. Să-l dezlegați, să-l ducem la cvestură.²

Acuzatorii se cam împotriveau, dar după stăruințele delegatului, îl lăsără.

– Am vrut numai să te scot din mâinile lor, zise după un moment delegatul, când se depărtase îndeajuns și se pierduse în mulțime.

Grecul îi mulțumi din toată inima.

– Ascultați, urmă măntuitorul, președintele comițiilor vestește rezultatul votului, crainicii au să-l repete:

„– Centuriile bătrânilor și ale tinerilor dau consulatul lui Gellius și lui Lentulus Clodianus!”

¹ Cetățenii romani purtau acest titlu (n.a.)

² Cvestor: magistrat cu unele jurisdicții criminale și cu problemele financiare în timpul Republicii (n.e.)

– Era de așteptat, zise romanul; Senatul îl urăște pe Curio, pentru că a ales ca locțiitor pe Catilina, în războiul din Illyria. Toate influențele cele puternice erau contra lui; și afară de aceasta, n-avea destui bani pentru a cumpăra voturile.

– Am văzut într-adevăr că bogăția candidatului ajută mult, zise grecul zâmbind. Dară a-l lua Catilina drept locțiitor este oare o mare crimă?

– De unde vii, de-mi pui asemenea întrebare?

– De la Atena, patria mea.

– Atunci înțeleg. Află deci aceasta. Catilina vorbește de legi agrare¹, de stâlpirea cametei, de ștergerea datorilor. Au pentru ce-l urî senatorii!

– Victoria lui Sylla² a pierdut totul; și poporul, despuiat de dreptul de judecată, de o parte din dreptul de vot și de tribunat³ își vinde voturile la dușmanii lui mai mult decât oricând.

– Aristocrații abuzează întotdeauna de victoriile lor și poporul nu și aduce destul aminte de înfrângerile sale, răspunse pitagoricianul cu întristare.

– Prin cădere lui Marius⁴ am pierdut și altceva, adaugă romanul; samnii, etrurienii, lucanieni, brutieni, campanienii și alții latini, despuiți de drepturi și de pământ, au fost nevoiți să fugă (câții au scăpat teferi din măcel) în munți, pentru a lăsa locul legionarilor lui Sylla. Astăzi, culegem roadele acestei politici fără de milă. Spartacus a aflat aliați printre acești alungați și pradă fără de pedeapsă Italia.

– Dar gladiatorul nu va putea să se împotrivească unei armate romane? zise grecul cu un zâmbet, pe care nu-l observă romanul.

– Gladiatori l-a învins pe Varinius⁵, cum a învins mai demult pe Clodius Pulcher; și pe Cassinius l-a ucis.

¹ Legi agrare se numeau legile făcute să dea poporului pământ din cel răpit de patricieni (n.a.)

² Șeful partidei patricienilor – adică al bogăților (n.a.)

³ Tribunii erau aleși poporului care puteau opri lucrările Senatului prin cuvântul *veto* (opresc) (n.a.)

⁴ Marius, șeful partidei poporului (n.a.)

⁵ P. Varinius era pretor care, după un an de magistratură, pleca în calitate de proprietar de provincie (n.e.)

– E drept că Varinius l-a trimis pe cvestorul său Thorarius, pentru a-l apăra înaintea poporului. Sarcina lui Thorarius însă nu va fi ușoară.

– N-are a face, se vor trimite douăsprezece legioni, dacă nevoia o va cere, și sclavii tot vor fi zdrobiți; dar, ca toldeauna, tot pe plebeieni va cădea greutatea războiului, pricinuit de cruzimea și setea de jaf a patricienilor. Dar când după ani de primejdii și de ostenele ne întoarcem în patrie; când șefii vând în folosul lor mii de prinși; când în serbări pompoase se cheltuiește aurul răpit de la învinși și se acordă triumful, noi suferim săracia și rușinea!

– Familia noastră, pentru a trăi, a trebuit să împrumute de la cămătari cu câte 4 la sută pe lună; capul nostru răspunde pentru datorie; și la întoarcere, dacă nu aflăm chezaș¹, suntem predăi cămătarului, închiși, înlanțuiți și vânduți afară din Italia ca sclavi.

– Dar cazul e rar, fără îndoială, zise grecul.

– Nu aşa de rar, răspunse romanul cu un gest dureros, observat de deșteptul grec.

Urmă un moment de tăcere.

– Generosule plebeian, zise în sfârșit grecul, mi se pare că te află sub povara unor gânduri triste. Ești binefăcătorul meu și aş fi ferice de s-ar putea să-ți ușurez supărarea.

– Să nu vorbim despre aceasta, răspunse iute plebeianul.

– Vreau să vorbim, căci dacă libertatea și-ar fi în primejdie pentru câțiva sesterți...

– Să nu mai vorbir, repetă romanul, care vroia să se depărteze...

Filosoful îl opri, și peste câteva momente cei doi prieteni se aflau într-o crâșmă din Esquilin, și romanul se învoia, în sfârșit, a povesti: că slujise trei ani de-a rândul în Hispania, rănilor săcând să i se dea drumul și să se întoarcă încoronat cu corona civică, pentru vitejie - ceea ce nu-l oprea de a fi la cheremul unui cămătar, de la care împrumutase 200 de sesterți și care cerea 350, cu dobândă de 48 la sută pe an.

– Termenul a trecut, urmă el, și dacă nu voi afla un chezaș, voi fi închis 60 de zile, apoi vândut.²

– Vei primi, prin urmare, să-ți răsplătesc binefacerea, răspunse grecul înduioșat și cu multe stăruințe îl făcu pe roman să primească trei monede de aur.

¹ Persoana care garantează cu avere pentru cineva (n.e.)

² Auguste Wallon, *Histoire de l'esclavage*, 4 vol. în 8 (n.a.)

– Mă numesc Politus, zise acesta atunci, locuiesc în Subura, ulița Veturienilor. Am tată, semeie și doi copii, te vom primi întotdeauna cu placere. Și dacă vei avea vreo nevoie, vino la mine.

– Îți mulțumesc, răspunse grecul; mă numesc Hermoz, atenian; și dacă îmi dai voie, urmă el, umplând din nou cupa lui Politus cu vin bun de Surrentum, îți voi cere o lămurire.

– Vorbește.

– Cunoști un nevoiaș numit Silvius, fiul lui Sestus, partizanul lui Marius? Silvius trebuie să locuiască în Esquilin și să fie cărător în piață.

– Tocmai. Îl cunosc, și chiar sunt amicul lui. Locuiește în ulița Oamenilor căzuți. Vrei să-l vezi?

– Vreau să-l văd din partea tatălui său.

– Dar tatăl lui a murit.

– A fost numai alungat.

După mai multe vorbe pline de prietenie, au hotărât să se întâlnească la doua zi în crâșma Moronul, și cei doi prieteni se despărțiră. Hermoz o apucă spre ulița Oamenilor căzuți.

Această uliță era strâmtă și întunecoasă, ca toate cele din Esquilin, din Subura și de pe muntele Aventin, mahalale plebeiene ale Romei celei vechi. Dar nu era lungă, și în curând Hermoz, după ce mergea printr-o ulicioară sinuoasă, întunecoasă, umedă și puturoasă, se află dinaintea ușii lui Silvius.

– Pace și fericirea să fie în casa aceasta, zise el întrând.

Nevoiașul, șezând pe un scaun, împletea o ghîrlăndă de iederă și de mirt și la vorbele străinului se sculă îndată.

– Salutare, străine! Ce poftești de la mine?

– Vreau să vorbesc cu Curtius Silvius, fiul lui Attilius Sestus.

– De ar da zeii că nouatarea ce-mi aduci să fie bună!

– Tu ești Silvius; și dacă nu mă înșel ai gânduri fericite; împletești curunii pentru nuntă?

– Le voi atârna dinaintea ușii, diseară; căci peste 5 zile mă însoz.

– Îți voi mări veselia spunându-ți că sunt trimisul tatălui tău, Sestus.

– Tatăl meu! Vai, a murit în Preneste, pentru drepturile poporului!

– Tatăl tău trăiește și pentru a doua oară îți spun că el mă trimite.

– Dar unde-i? Să vină! Cât aș fi de ferice să mă arunc în brațele lui, urmă Silvius plin de o înduioșare nedescrisă.

– Tatăl tău nu poate veni la Roma, urmă cu seriozitate grecul. Uiti prea degrabă, tinere nevoiaș, că urmașii lui Sylla sunt încă la putere. Tu trebuie să mergi la tatăl tău.

– Unde-i atunci? Voi merge cu Lucilia mea.

– Vei afla unde-i dacă te voi socoti vrednic de a merge la dânsul.

Silvius îl privi cu mirare pe străin, care îi vorbea despre tatăl său cu atâtă autoritate și care urmă cu tărie:

– N-ai uitat numele lui Marius și războiul cel îngrozitor, care a costat viața a 80 000 de romani, și pe care-l susținură, după moartea lui Marius în contra lui Sylla și a senatorilor, Marius cel Tânăr stăpânul Prenestei, Telesinus cu samnii, Lamponiu cu lucanienii? Italoplebeienii fură pentru un moment învingători, bătură pe Sylla lângă porțile Romei; spaima fu la culme printre patricieni; dar norocul crud al Romei birui și acuma. Crassus învinse aripa dreaptă a armatei libertății și poporul fu zdrobit.

– Ai putut vedea săngele curgând pe ulițe și vărsându-se în Tibru și grămezile de cadavre care dovedeau furia bogăților. Ai putut vedea groaza în Roma și calomnia, denunțările, lașitatea, omorul virtuților publice. Tot ce ejosnic și crud în natura omenească iese la iveală; învingătorii erau urâcioși, multimea fu infamă. Ea, care aplaudase triumful trecător al lui Marius și îl sprijinise chiar în greșelile lui, ea deveni părăsă reacțiunii și senatorilor. Sylla, Pompeius, Crasus n-avură nevoie să pună preț pe capetele dușmanilor lor: toți cății se temuseră, toți cății aveau oarecare privilegii de apărat, se făcură părători și, câteodată, ucigași. Răscoala cea mare a norodului fu înecată în valuri de sânge, și amintirea apărătorilor ei a fost și este încă îngropată sub calomnii și minciuni. Îți aduci aminte?

– Cum să nu-mi aduc aminte! zise Silvius cu glas înădușit. Oh, ce amintiri îmi aduci! Iată una care nu-mi va ieși niciodată din minte: Eram în For cu alți copii de o vîrstă cu mine și vedeam, deasupra senatorilor care-l încorjurau pe Sylla, rostind un discurs despre bunătatea tagmei patriciene. Fața lui uscată și sîreată era întoarsă spre Capitoliu. Deodată, strigăte jalnice se aud: erau sugrumați 6000 de samnii și de lucanieni, cărora li se făgăduise viața.

Senatorii, cu toată înjosirea lor, nu putură să nu se îngrozească.

- Nu-i luăți în seamă, ei îndeplinesc poruncile mele. Urmați cu băgare de seamă șirul discursului, le zise dictatorul zâmbind cu cruzime și aruncându-le o căutătură sălbatică; și urmă discursul, în timp ce zgometul măcelului umplea aerul și săngele ajungea până sub picioarele noastre.¹ Oh, da, îmi aduc aminte!

- Faci bine că-ți amintești, răspunse grecul. Vai de aceia care uită asemenea grozăvii, aceia sunt gata pentru sclavie!

- Așadar ești pentru dreptate și libertate?

- Nimici nu m-a întrebăt aşa ceva, zise Silvius; dar îți voi răspunde, căci ești trimisul tatălui meu.

Am urât totdeauna senatul și totdeauna am dorit reînființarea tribunatului.

- Nu e de ajuns.

- Am apărăt totdeauna drepturile tovarășilor mei de muncă, pedepsind pe obraznicul care-și bătea joc de noi, și ridicând plăta cărătorilor; dacă acum câștigăm un dinar² pe zi, asta mi se datorează întru câtva mie.

- Bine, dar nu e de ajuns.

- Vorbește, nu te mai înțeleg.

- Viața tatălui tău e aşa de amestecată cu a mea, încât trebuie să încep a-ți vorbi mai întâi despre mine. Și eu am luptat contra lui Sylla când a venit să prade Atena și să o înrobească. Am scăpat de măcel, dar am căzut în sclavie.

Silvius făcu o mișcare.

- Ai fost sclav, tu? ...

- Da, eu, eupatridul³ Hermoz am fost sclav, dar am sfârâmat lanțurile și am mantuit din sclavie și pe Sestus.

- Tatăl meu... sclav? ...Nu, e cu neputință, ar fi prea grozav! zise Silvius tulburat.

- Da, tatăl tău a fost sclav, ca atâția alții; dar ascultă istoria mea.

Era în Capua un lanist⁴, numit Batiatius, care îi închidea pe gladiatorii săi pentru a-i învăța mai bine. Era foarte cunoscut în piețele

de sclavi la Roma și vindea gladiatori pentru toate circurile Campaniei. Mă cumpără în imprejurările următoare:

După ce văslisem șapte ani sub vergile piraților, fui într-o zi, cu mulți alții, dus înlanțuit pe piața Suburei.

Ajunserăm într-o seară și petrecuram noaptea pe paveaua glodoasă a uneia din piețele voastre.

Întâmplarea mă puse lângă un Tânăr smolit la față, cu privirea îndrăzneață, cu fruntea netedă și cu talia herculeană. Neconcenit îi blestema pe asupritori și zguduia lanțurile cu mânie, cerând răzbunare. Lângă dânsul, o femeie cu părul negru, care ținea pe genunchi un copil de doi ani, citea în stele.

Vorbeau grecește; le povestii istoria mea și îi întrebai cum au ajuns în sclavie.

- Mai poți să întrebă? îmi răspunse Tânărul. Trăiam fericiți în munții noștri. Eram păstor, Thelesis era preoteasă a lui Bacchus. Romanii au atacat patria mea. Am fost învinși după doi ani de luptă înversunată... Acum Tracia e subjugată și eu voi fi sclav... și femeia mea, și copilul meu!... Dar pe Styx! nu vom muri în fiare.

- Nu, nu vom muri sclavi! zise la rândul său femeia.

- Sunteți traci? urmai eu.

- Da, suntem traci, îmi răspunse Tânărul cu voiciune; bunicul meu era numid, rămase credincios lui Iugurtha¹. Eu m-am născut la Spartac, și pentru aceasta mi se spune Spartacus.

- Spartacus! strigă Silvius sărind în sus, ești trimisul lui Spartacus?

- Sunt trimisul și prietenul tatălui tău. Vrei să urmez povestirea?

Silvius era tulburat. Desigur, era pentru drepturile plebeiene; îi admira pe Gracchi, aplaudase legea nouă a lui Rullus², legile agrare i se păreau drepte, era gata să-l urmeze pe Catilina. Dar sclavii fugari ce drepturi puteau avea? Nu era oare dușmană societății lupta sclavilor? Căci în sfârșit, sclavia era trebuitoare!

După un moment de tăcere, îl privi pe Hermoz:

- Ce face tatăl meu acumă?

- Luptă pentru asupriți.

¹ Plutarh, *Vieți paralele*, Sylla, 30 (n.a.)

² Un dinar valora 10 ași sau 4 sersteți (n.a.)

³ Nobilul prin naștere (n.a.)

⁴ Maestrul la școala de gladiatori (n.a.)

¹ Iugurtha: rege al Numidiei (118-105 î.Hr.), silit de Caius Marius să se refugieze în Mauritania, fiind ucis la triumful biruitorului său (n.e.)

² P. Servilius Rullus, tribunul a cărui lege agrară a fost combătută de Cicero în trei discursuri consecutive (n.e.)